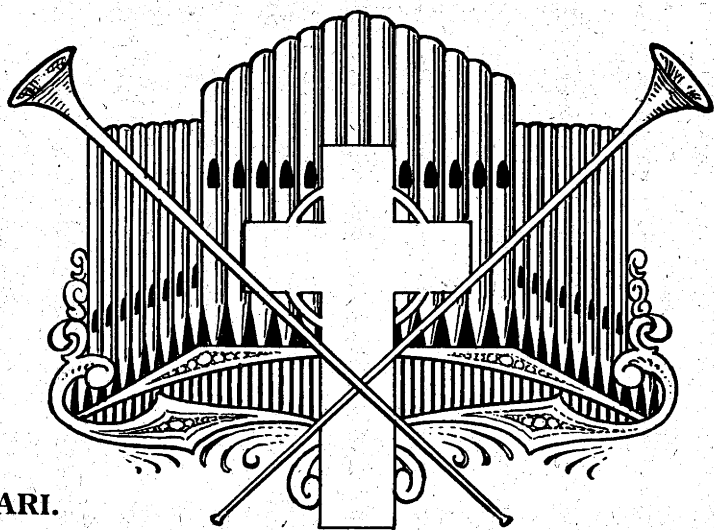


TIDSKRIFT FÖR KYRKOMUSIK OCH SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV



JANUARI.

1926.

UNDER MEDVERKAN AV MUSIKDIREKTÖRERNA OTTO OLSSON, STOCKHOLM
OCH SVANTE SJÖBERG, KARLSKRONA SAMT KOMMINISTER KNUT PETERS, HÄSTHOLMEN

UTGIVEN AV KOMMINISTER ARTHUR ADELL, STJÄRNORP

Innehåll:

Anmälan. — Gudstjänstens enhetlighet (*A. Adell*). — En högmässogudstjänst från musikalisk synpunkt (*S. Sjöberg*). — Den tilltänkta handboksrevisionen (*G. Aulén*). — Liturgisk-kyrkomusikaliska strävanden i nutidens västerländska kristenhet: Den romersk-katolska kyrkan. I. (*K. Peters*). — Ur dagspressen. — Från stiftet. — Från tidskrifterna. — Böcker och musikaler.

LUND, C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

Innehållsförteckning.

Uppsatser.

	Sid.
A. Adell: Det gregorianska arvet i mässan	129
— » — Det gregorianska arvet i Tidegården	147
— » — Fortsatt arbete med handboksrevisionen	188
— » — Gudstjänstens enhetlighet	3
— » — Nattvardsgudstjänsten	68
A. Adell, F. M. Allard, K. Peters: Handboksförslaget 1926	157
F. M. Allard: Församlingssången i Guds hus	85
— » — Liturgiskt-kyrkomusikaliska strävanden i nutidens västerländska kristenhet: Tysklands evangeliska kristenhet	105, 131, 153
— » — Sången i Guds hus	49
G. Aulén: Den tilltänkta handboksrevisionen	9
B. Cnattingius: Förslag till omdaning av högaltaret i Linköpings domkyrka 172, 187	
D. G.: De rundradierade gudstjänsternas psalmer	72
— » — Passionstidens psalmval	91
C. F. Hennerberg: Stockholms kyrkomusikerförening 25 år	145
Fr. Hjort: Enhetlighet och stil, särskilt med tanke på mässmusiken	87
— » — En högmässogudstjänst från musikalisk synpunkt (ett inlägg)	46
A. Johansson: Jordfästningsritualen	71
M. Leby: Tillbedjan i gudstjänsten	33
E. Liedgren: Den svenska kyrkopsalmens fyrahundraårsminne	17
— » — Erik Norenus	36
— » — Paul Gerhardt och Sverige	97
G. Lindberg: I anledning av handboksrevisionen	44
Menaseach: En inkonsekvens	28
K. Peters: En liturgisk detalj	27
— » — En svensk hymnantologi	139
— » — Liturgiskt-kyrkomusikaliska strävanden i nutidens västerländska kristenhet: Den romersk-katolska kyrkan	10, 24, 38
— » — Nytt förslag till Vesperale för Svenska Kyrkan	57
— » — Psalmvalet vid högmässan	183
J. Rabe: J. S. Bach och hans kyrkomusik	81, 100
E. Rodhe: Handboksfrågorna vid 1925 års kyrkomöte	21
D. Rudin: Musik och gudstjänst	177
S. Sjöberg: En högmässogudstjänst från musikalisk synpunkt	5, 47
K. M. Westerberg: Kyrklig Symbolik	62

Redogörelser och större meddelanden.

Anmälan	1, 192
Arkitekterna och orgeln	94
Befördringsritualet vid kantorsval	95

	Sid.
<i>Freiburger Tagung für deutsche Orgelkunst</i> den 27/7—28/7	32, 80
<i>Handboksrevisionen: Diskussionsmöte i Norrköping</i> den 15/3	48, 64
<i>Handboksnämnden</i>	15, 127
<i>Jämför i övrigt sidd. 9, 21, 27, 28, 44, 68, 71, 125, 143, 157, 188</i>	
<i>Kreuzkörens i Dresden 700-årsjubileum</i> den 8/10—11/10	176
<i>Kyrkomusikdagen i Göteborg</i> den 11/5	80, 96
<i>Kyrkosångens vänner: Centralkommitténs sammanträde</i> den 21/1	32
<i>Årsredogörelse för verksamheten 1925</i>	75
<i>Linköpings stifts organist- och kantorsförening</i>	80, 144
<i>Liturgiskt oskick</i>	191
<i>Stockholms kyrkomusikerförening</i>	127, (145), 175, 190
<i>Strängnäs och Västerås stifts organist- och kantorsförening</i>	144
<i>Sveriges kyrkosångsförbund</i>	80, 126, 190
<i>A. Adell: Kyrkomusikernas löneförmåner</i>	92, 124, 142
<i>Hj. Danell: Diskussionsinledning om handboksrevisionen (referat)</i>	64
<i>J. Jonsson: Förståelsen för värdig kyrkomusik (ur Östergötl. Folkblad)</i>	14
<i>Menaseach: Kring handboksrevisionen</i>	143
<i>U. L. Ullman: Gudstjänsten och församlingslivet (ur Sv. Kyrkotidn.)</i>	125

Recensioner.

<i>A. Adell: Diakonistyrelsens hymnserie</i>	47
— » — <i>Handledning i kulturminnesvård och hembygdsforskning</i>	189
— » — <i>H. J. Moser, Die evang. Kirchenmusik in volkstümlichem Ueberblick</i>	189
— » — <i>Gunnar Rosendal: Nutida teologi och förkunnelse</i>	173
<i>O. Mannström: Sveriges kyrkor</i>	74
<i>K. Peters: Communio in Adorando et Serviando Oecumenica</i>	29
— » — <i>A. E. Friedlander: Den kyrkliga diktningen</i>	139
— » — <i>Nytt förslag till Vesperale för Svenska Kyrkan</i>	57
— » — <i>Sleumer: Kirchenlateinisches Wörterbuch, M. Hammarström: Glossarium</i> <i>till Finlands och Sveriges latinska medeltidsurkunder</i>	174
<i>H. Weman: Årkestiftets organistförening: Fyrtio koralförspel</i>	73

In memoriam.

<i>Kantor Carl Bohlin, Stockholm</i>	30
<i>Kontraktsprosten Karl Thunander, Öja</i>	175
<i>Musikdirektör O. Ullman, Upsala</i>	79
<i>Musikdirektör T. Wirén, Upsala</i>	30

Musikbilaga.

	Häfte.
<i>J. Brahms: Fader allsmäktig. (Mel. 1623)</i>	4, 5
<i>A. Bruckner: Vaka, kristen</i>	4, 5
<i>G. Ebeling: Den gyllne solen. (Sätttn.: O. Olsson.)</i>	7, 8
<i>H. L. Hassler: Befall i Herrens händer</i>	7, 8
<i>D. Olsson: Förspel till sv. ps. 63</i>	12
<i>O. Olsson: Postludium för juldagen</i>	12
— » — <i>Vid konfirmation. (Mel. 1614.)</i>	4, 5
<i>Senfl: Påsk-motett</i>	3
<i>M. Vulpius: Det går ett tyst och tåligt lamm. (Mel. 1526.)</i>	7, 8

PÅ C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG, LUND.

En ny andaktsbok till nya kyrkoåret!

Medan dagen varar.

Betraktelser för vardag och helgdag under ett år

av

K. DAVID AHLNER.

Inb. 6 kr.

»Bland de många samlingar av dagbetraktelser, som under senare tid utkommit, är denna den, som gör det bästa intrycket. Först och främst dess gedigna, bibliskt mättade innehåll, vidare dess enkla, i äkta mening folkliga stil, dess praktiska uppställning och fullständighet. Förf. visar sig äga synnerlig förmåga av koncentration. De behandlade texterna tagas så att säga på kornet. Kravet på omväxling är även rikligen tillgodosett. Det vore önskligt att kyrkoherde Ahlners bok erhöle den allra största spridning.»

Teol. D:r Joh. Söderlind i N. Västerbotten.

Henric Schartaus Bref i andliga ämnen.

Femte upplagan redigerad af

CARL S. LINDBLAD.

Inb. 6: 75.

»Det är icke blott för-kännedomen om Schartau, som denna brevsamling äger så stort värde. Den är och förblir därjämte en av de rikaste flödande källorna för andlig uppbyggelse. Sundare och kraftigare själaspis finnes ingenstädes i svensk religiös litteratur vare sig från äldre eller nyare tid.»

Teol. D:r J. Söderlind i Gävle Posten.

»Denna bok är mera än ett kyrkohistoriskt dokument. Den är en uppbyggelsebok av bästa slag.»

A. O. i Göteborgs Aftonbl.

Anmälan.

Flerfaldiga äro de tecken, som tyda på ett vaknande intresse för Kyrkans gudstjänstliv. Vi erinra om den livliga diskussionen rörande kyrkans böcker, som utspunnit sig i de senaste kyrkomötena, i pressen, bland präster och lekmän. Den liturgiska vetenskapliga forskningen har tagit ny fart. Under de senaste årtiondena har ett lovande uppsving av den kyrkliga tonkonsten begynt. Den kyrkliga konsten upplever för närvarande en renässans. Även bland menige man förspörjes ökad förståelse för kyrkorummets värdiga utsmyckning och för kyrkans skrud. Den snabbt växande kyrkosångsrörelsen arbetar på att göra kyrkans skatt av helig sång levande i nutiden. Liturgisk-kyrkomusikaliska fortbildningskurser för präster, organister och kantorer bliva allt vanligare och tillvinna sig allt större anslutning.

Behovet av ett organ för dessa strävanden har under de senare åren blivit alltmera uppenbart. Alltsedan den förnämliga tidskriften »Kult och Konst» av ekonomiska skäl med år 1908 måste upphöra har ett dylikt saknats. Särskilt inom »Kyrkosångens Vänner» och organistkretsar ha upprepade gånger undersökningar gjorts angående möjligheten att åvägabringa en sådan tidskrift. Att en dylik nu verkligen kunnat komma till stånd beror huvudsakligen på det energiska arbete som »K. S. V:s» centralkommittés ordförande, kyrkoherde C. G. Hauffman nedlagt, samt på den välvilliga förståelse som C. W. K. Gleerups förlag visat.

Det skall vara denna tidskrifts strävan att till församlingens tjänst söka föra fram olika till gudstjänstlivet hörande spörsmål. Frågor rörande handbok, psalmbok, kyrkomusik, kyrkokonst komma sålunda att behandlas ur så väl historisk som principiell och praktisk synpunkt. Det är vår övertygelse att den rätta förståelsen för dylika frågor vinnes

först när de ses ur synpunkten av gudstjänsten såsom helhet. Vår strävan skall därför vara att söka ställa in gudstjänstens särskilda delar såsom led i det större sammanhanget. Ur gudstjänstens idé skola därför så vitt möjligt frågorna skärskådas. Likaså skall det bliva oss angeläget att arbeta för bevarandet av den *svenska* gudstjänstens egenart.

För det närmaste året hava bl. a. följande medarbetare utlovat bidrag: Biskop E. Rodhe, Lund (Handboksfrågorna i kyrkomötet). — D:r E. Liedgren, (Svenska psalmens 400 årsminne). — Direktör C. F. Hennerberg, (Orgelbyggnadsfrågor). — Pastor O. Mannström, (Kyrkokonst) samt Docent G. Lindberg, Kyrkoherdarna F. M. Allard och C.-G. Hauffman.

Det arbete, som för gudstjänsten och kyrkomusiken ivrande sammanslutningar utföra, skall av tidskriften följas med intresse. Om det kyrkomusikaliska livet runt om i landet hoppas tidskriften kunna lämna regelbundna meddelanden. Det är red. önskan att kunna lämna plats för frågor som röra kyrkomusiker- och musiklärarkårernas ställning. Från innehållet i in- och utländska tidskrifter, som ligga denna tidskrifts syfte nära, skola översikter lämnas. Nyutkommen liturgisk och kyrkomusikalisk litteratur skall anmälas. Till tidskriften skall — i den mån de ekonomiska förhållandena det medgiva — fogas musikbilagor, innehållande klassisk och modern kyrkomusik.

Tidskriften utkommer under nästa år med 12 16-sidiga nummer, med rätt till utgivande av dubbelnummer.

Det härmed föreliggande numret gäller både som provnummer och som första årgångens första nummer.

Redaktionen skall under nästa år bestå av musikdirektörerna O. Olsson, Stockholm och S. Sjöberg, Karlskrona samt komministrarna K. Peters, Hästholmen och A. Adell, Stjärnorp. Den sistnämnde ansvarar för den redaktionella korrespondensen.

Prenumeration kan ske genom postverket, bokhandeln eller från C. W. K. Gleerups förlag i Lund.

Prenumerationspriset för år utgör 4 kr. 50 öre.

REDAKTIONEN.

Gudstjänstens enhetlighet.

Frågan om gudstjänstens enhetlighet blir för en svensk kyrkokristen främst en fråga om högmässans enhetlighet. Törhända kan man våga påståendet, att ämnet allt för litet beaktats — såväl praktiskt som teoretiskt — till förfång för det rätta utgestaltandet av högmässan.

1. Jämför man en svensk högmässa av i år med en mässa sådan den sjöngs här i Sverige exempelvis enligt »Een liten Songbok til att bruka j Kyrkionne» av år 1553 måste man göra den iakttagelsen att denna senare till *sin musikaliska utgestaltning* var enhetlig på ett helt annat sätt än den förra är. Den liturgiska sången var rent gregoriansk, och den församlingsmässiga psalmsången utgjorde ännu icke något framträdande moment. I musiken till de olika serierna för kyrkoårets skilda tider möter man en strävan att genomarbeta återkommande motiv. I serien för pingsttiden möter sålunda i Sanctus och Agnus Dei samma underbara tema som sedan kommer tillbaka i hymnen »Dig vare lov och pris, o Krist» (sv. ps. 265). Vid mässans slut återklingade i Benedicamus anslaget från Kyrie.

Av sådan genomförd stil äga vi ännu något kvar i vår högmässa. I adventsserien, sådan den nu föreligger i vårt Missale, återkommer alltså temat från Gloria i nattvardsmässans Sanctus och Agnus Dei. I passionstidens Benedicamus tonar tillbaka melodien från Kyrie (alternativet från Bjuråkershandskriften). Till det mesta är ju dock högmässans liturgiska sång hopsamlad från skilda håll, som sammanställda ej kunna giva bilden av en genomtänkt musikalisk enhet.

Men ännu starkare framträder

olikheten 1553—1925, om vi erinra oss de nytillkomna elementen: psalmsången och den flerstämmiga körsången samt orgelmusiken. Dessa ha ju i sig upptagit moment från vitt skilda håll och riktningar. Koralen med sina rötter i den gregorianska sången och i den andliga och världsliga folkvisan blev till en diktning av säreget kynne. Under tidernas lopp har den mottagit inflytelse från skilda håll, senast från den anglosachsiska sången.

Lägges så därtill orgelmusiken med preludier och postludier från klassisk till ultramodern tid, så är det uppenbart vilken mångfald av riktningar och stilar, som beretts plats sida vid sida med varandra i vår högmässa.

Den gamla gregorianskt genomförda mässan verkade förvisso — vi tänka nu givetvis endast på dess musikaliska utgestaltning — genom sin enhetlighet. Den var strängt koncentrerad i fråga om stilen. Den var kanske också därigenom så till vida lättare att utföra som det ju allenast gällde att rent tekniskt behärska en enda sångart.

I den nuvarande utformningen av vår högmässa ligger givetvis en större rikedom. I upptagande av de olika, nytillkomna momenten ligger innesluten en folkkyrklig och eukumenisk tanke: det bästa från skilda tider och riktningar skall ha plats i gudstjänsten, för så vitt det nya ligger i linje med dess anda. Här är en större mångfald, en större rörlighet, rikare omväxling.

Låg i den gregorianska mässan en fara för entonighet — nämligen där förmågan att tillvarata och ge liv åt de mångfaldiga skiftningarna saknades — så hotas vi av faran att blanda så artskilda och mot var-

andra stridande stilar, att enheten går förlorad.

2. Än allvarligare blir saken om det därjämte brister i det omsorgsfulla *utgestaltandet av den bärande tanken* i varje särskild gudstjänst.

Varje högmässa skall bära sin prägel, äga sitt ämne. Ett högeli-gen tacknämligt bevis för nutida strävanden efter och en god hjälp till ernående av en sådan söndagens grundtanke har givits oss därmed att i 1921 års evangeliebok varje helgdag fått sitt särskilda ämne angivet. Kravet måste framstå starkt för oss: gudstjänstens inre enhetlighet får ej äventyras. De delar av högmässan, som härvid betyda mest äro i detta avseende givetvis de ej agendariskt fastställda: predikan, psalmerna och körsången samt orgelmusiken. Vi, evangeliska kyrkokristna, kunna ej nöja oss med ett lägre ideal än en gudstjänst där de olika delarna äga inre samhörighet. Gudstjänsten får ej bli till en underhållning där nummer radas upp efter nummer. Även om varje del för sig är en fulländad detalj — blir därav ej gudstjänst. Gudstjänsten måste bli till en enhet i mångfald eljest riskera vi att den hamnar i ett mångahanda, som förströr i st. f. att samla tankarna kring det centrala.

Här bliva vi ju åter och åter varse huru motspänstigt materialet är, som vi ha att röra oss med. Varje präst, som gjort sig möda med sin psalmvalslista vet det: det gäller att finna en psalm som just på denna plats och i denna gudstjänst tolkar tanken och ger den ett så långt möjligt fullödigt uttryck.

Samma svårighet har körledaren och organisten att kämpa med när han i hymnvalet och orgelmusiken vill finna det rätta uttrycket för just denna gudstjänstens bärande tanke.

3. Men skall en sådan gudstjänstens enhetlighet åstadkommas måste allt i Guds hus samverka därtill. Alla krafter måste i *förtroendefullt samarbete* inriktas mot samma mål.

De äro tre, som i Herrens hus förrätta gudstjänst: prästen-liturgien-predikanten är den ene; organisten-kantorn-kören är den andre och församlingen den tredje. De höra alla med i en evangelisk gudstjänst.

På det närmaste bero de av varandra. Där det är som det skall vara uppmuntra och stödja de varandra. Understundom irritera de varandra. Prästens och organistens slarv gör församlingen ohägad. En förströdd menighet river sönder och fördärvar vad de andra uppbyggt. Möter församlingen upp med en av tillbedjan mättad stillhet och stiger psalmsången stark, då upplivas präst och organist i sin gärning.

Endast genom samverkan dem emellan är det möjligt att nå fram till den enhet som är evangelisk gudstjänst. När lyckas detta? Djupast sett när den ene och samme Anden, som verkar allt i alla får göra oss ens till sinnes, så att vi bliva varandras tjänare inför vår gemensamme Herre, vilken vi vilja tjäna efter måttet av våra krafter.

Gudstjänstens enhetlighet — innerst beror den av enhet i Anden.

Arthur Adell.

En högmässogudstjänst från musikalisk synpunkt.

(Föredrag hållet i Malmö vid 4:e Allmänna Svenska Kyrkosångsmötet 1921).

Då den, som här står, fått det uppdraget att med ett inledande föredrag vid detta möte bringa under diskussion »en högmässogudstjänst från musikalisk synpunkt», så är det mig ingalunda obekant, att många präst, kyrkomusiker eller församlingsmedlem finner en diskussion över ett sådant ämne något obehövlig.

Förhållandet är dock, att mångt och mycket i världen under tidernas lopp så liksom »stelnat till», blivit självklart, att det just därför aldrig blir dryftat, ehuru detta väl skulle kunna behövas och vara till god nytta; så är fallet med den musikaliska sången vid gudstjänsten, enkannerligen en högmässogudstjänst.

Alla äro vi överens om att då människan kommit inom templets murar, hon där skall känna sig fri från det världsliga, få en stämning, som bringar hennes tankar åt det rätta hållet. Redan *första preludiet* kan och bör ge en sådan stämning samt sätta församlingen in i den beträffande söndagens ämne. Det är icke oriktigt, om *detta* förspel blir något längre; det bör icke blott passa till den söndag det är fråga om, utan även till psalmens innehåll. Förekommer efter första psalmen *inledningsantifoni*, så är det riktigast att göra modulationen mellan koral och antifoni så kort som möjligt, varvid första antifoniackordet bör givas så tydligt, att liturgen hinner fatta tonarten. Mången gång händer, att tjänstgörande prästen vill ha beledsagning hela tiden, oaktat det t. ex. endast står föreskrivet några understödjande ackord. Sådant är ej riktigt; botemedlet häremot är endast: bättre övning.

Kyrie hör man ej så sällan miss-handlas. Vanligen utföres det med för stark orgel. Emellan *Kyrie* och *Gloria* inskjutes ofta, för övrigt felaktigt, en modulation. Problemet att ge prästen begynnelseackord till *Gloria* kan emellertid lösas på annat sätt, nämligen så, att man genom transposition av endera *Kyrie* eller *Gloria* bringar tonarterna i sådant förhållande till varandra, att modulation ej behöves och *Gloria* kan komma omedelbart efter *Kyrie*. Ett än större fel är att modulera från *Gloria* till *Laudamus*. Det senare skall komma strax efter det förra, och ingen bör låta avskräcka sig av de någon gång märkvärdiga tonartsförhållandena. Ehuru *Laudamus* och *Gloria* skola följa på varandra, så bör man dock ge församlingen tid att resa sig, så att ej de första tonerna av *Laudamus* förkvävas av oljud som stundom uppkomma, då en församling rör på sig.

Vid behandlingen av *Laudamus* vill jag peka på ett missförhållande, som är ganska vanligt, det nämligen, att *Laudamus* vid så många tillfällen utföres för starkt. Att t. ex. en Långfredag låta denna hymn med starka stämmor brusa fram, och sålunda bryta den dagens stämning är ej förenligt med god smak och kyrkomusikalisk sans. *Laudamus* bör visserligen något litet framhävas men ej så, att gudstjänstens, så att säga, färg fördärvas.

Till den följande *Salutationen* bör göras en kort modulation. Gradualkoralens preludium skall ej breda ut sig, utan vara tämligen knappt, men ej därför smaka hastverk.

Understundom sjunges *Credo*-

psalmen av församlingen; det är riktigtast att ej därtill göra preludium, men fråga är, om det dock icke måste preludieras för att lämna församlingen tid att söka reda på psalmen; vi äro ju ännu ej komna dithän, att varje kyrkobesökare kan Credopsalmen utantill, såsom förhållandet är t. ex. med »Allena Gud i himmelrik».

Den efter Tron ofta förekommande särskilda hymnen och dess behandling vore mycket att säga om, men jag skall inskränka mig till ett par påpekanden. Om stycket icke är avsett att ackompanjeras, bör det naturligtvis sjungas a capella, och har man en någorlunda god och villig kyrkokör, så få bekvämlighetshänsyn ingalunda läggas hindrande i vägen för hymnens noggranna inövning och stilriktiga utförande. Vidare bör man ej tro, att gammal kyrkomusik inte kan förstås, eller riktigare sagt, njutas av vårt kyrkofolk. Kören är kanske litet fundersam första repetitionen, men den finner sig snart fången i de gamla klangernas stämning. Det är därför allt skäl i att ej förfalla till en del sentimentalt pjunk i körväg, utan hellre söka det gamla om man ej kan taga nytt, som är värdigt rummets helgd.

Det preludium, som inleder den s. k. predikstolskoralen, bör hava större längd än de övriga, det skall stämma församlingen till ro och lugn inför den kommande predikan, ja, så att säga, utgöra höjdpunkten i preludierandet; där bör organisten just visa vad han kan åstadkomma i kyrklig stämning.

Till koralen efter predikan preludieras däremot kort, och modulationen till den efterföljande salutationen göres likaledes knapp.

Vända vi oss nu till den härefter följande delen av högmässan, nattvardsfirandet, så skulle jag vilja

betona, att den därtill hörande musiken bör hållas i en mild dager utan stora kontraster, men dock utan enformighet. — Den efter kyrkobönen följande koralen bör föregås av en modulation vars längd i någon mån måste lämpas efter rådande förhållanden.

Det är som bekant så, att alla kyrkobesökare ej stanna kvar under nattvarden, utan många avlägsna sig efter kyrkobönen. Göres då modulationen för kort, så blir den heliga akten störd av det buller, som uppkommer, då en stor del av församlingen avlägsnar sig. Därför är det bättre att göra modulationens längd beroende av den tid som förflyter, till dess allt kommit i stillhet. Det efter Fader Vår följande Sanctus vill gärna få en styrka, som för mycket bryter den förhärskande dämpade stämningen, men som man gör rättast i att akta sig för. — Om till det följande Pax modulation behöves, så skall den vara kortfattad, varemot musiken mellan Pax och Agnus Dei bör fortgå så länge, att Agnus Dei börjar sjungas först då utdelningen börjar.

Det därpå följande avsjungandet av mången gång ett par tre nattvardspsalmer verkar, det veta vi nog litet var, understundom torrt, schablonmässigt, enformigt.

Att särskilt vid stora nattvardsgångar risken att en dylik enformighet skall uppkomma, är mycket stor, har givit anledning till försök att på något sätt råda bot på missförhållandet; jag vill nämna några sätt att använda. — Finnes kyrkokör, så kunna t. ex. damstämmorna och herrstämmorna turas om med att sjunga en vers var, och vid lämpligt tillfälle kan kören samfällt sjunga en eller annan vers; men alltid svagt, t. o. m. mycket svagt, varjämte orgeln givetvis skall med svag registrering leda det

hela. — Ett annat men kanske svårare sätt att bryta enformigheten består däri, att kyrkomusikern vid av psalmtextens innehåll motiverat ställe avbryter psalmsången och skjuter in något till det hela passande och lagom långt mellanspel, varpå psalmen återupptages, då utdelningen till nytt lag nattvardsgäster vidtar. När ny nattvardspsalms skall börjas, så bör detta likaså ske vid början av ny utdelning, varför modulationen till denna koral bör avpassas därefter.

Jag har dröjt något vid det musikaliska i nattvardsfirandet, och det har jag gjort därför, att både präster och kyrkomusiker understundom försynda sig mot den musikaliska stämning, som bör vila över detta moment i högmässogudstjänsten, i det båda kategorierna tjänstemän ofta bryta det upphöjda lugn och den stilla ro, som skall vila över den akten.

Innan jag kommer till slut på denna framställning, så bör något sägas om Litanian. Denna sjunges väl mera sällan *i sin helhet*, utan endast dess början och slut, men mången gång får man höra den utföras på ett så långsläpigt sätt, att dess verkan uteblir, ity att den blir tung och utdragen och dess skönhetsvärden ej komma fram. Församlingens svar skola självfallet ej dränkas av för stark orgel.

Vidkommande högmässogudstjänstens sista del är att säga, huru en alldeles för utspunnen modulation från det trefaldiga Amen till slutkoralen är olämplig. Denna övergång bör vara ganska kort.

Efter högmässan spelas merendels något, som fått det mycket nedsättande namnet »utgångsstycke», ja t. o. m. »utgångsmarsch». Namnet säger ganska mycket, ity att däri kan ligga dels församlingens likgiltighet inför kyrkomusikaliska

konstverk, och dels dess ringaktning för sin organists prestationer. Men även om en församling, eller några dess medlemmar gärna lyssna till det sköna, som efter mässan framföres, så blir det ganska ofta en väntan på kungörelseuppläsandet, som totalt bryter stämningen; först därefter kommer orgelstycket. Varför icke låta detta stycke följa omedelbart på sista koralen, där det skall ha sin plats och läsa kungörelserna sedan? Eller skulle det icke kunna tänkas, att — så att säga — mera pro forma dessa lästes under spelandet, vilket f. ö. också praktiseras? — Efter högmässa med tillhörande nattvardsgång anser jag för min del intet efterspel böra förekomma. Rörande vad som bör utföras, så är det givet, att organistens smak och stilkänsla böra leda honom, så att intet, som ej passar i ramen kommer till framförande.

Sedan nu gången av en högmässogudstjänst i avseende på det musikaliska blivit framställd, skola ännu några ord sägas och då först om *preluderingen*.

Ej sällan får man höra preludierandet ske i otakt, tonikan och dominanten utgöra preludiets hela harmoniska konst, eller ackord på ackord radas upp utan sammanhang. Dissonanser hopas ganska omotiverat, kyrklig stil får man leta efter, men finner i stället rent världslig, som tvärt försätter en utanför tempelmurarna. Dock är det icke sagt, att ett kyrkligt preludierande skall vara torrt och utan stämning; tvärtom, även med användande av kontrapunktisk konst kan ett preludium göras tilltalande och stämningsmättat. En organist bör tillika betänka, att om han på grund av en eller annan tillfällig indisposition ej skulle kunna göra ett tillfredsställande preludium, det

då är bättre att spela ett av annan tonsättare; och framför allt, gör intet *längre* preludium, vid tillfäl-
len av indisposition!

Koralspelet har dryftats många gånger och varit föremål för mångas experiment, och dock skulle jag vilja säga, att man aldrig kommit till något resultat. Jag förmenar dock, att det ej kan lyckas stöpa koralspelet i *en* form, ty, om man, för övrigt riktigt, utgår från den satsen, att koralen ej bör verka släpig, så har en förständig kyrkomusiker nog liksom på känn, hur han skall leda sin församling och uppfostra henne till att sjunga sina psalmer riktigt. Alla psalmer böra ej ha samma tempo, det bör vara givet för var och en, och ingen psalm bör sjungas i *så* hastigt tempo, att dess karaktär av kyrklig värdighet äventyras. Koralen skall spelas i takt och ej onödigtvis starkt; det bör ej vara för kort uppehåll mellan psalmens olika versar. — Organisten bör vidare förstå, att han skall *leda* församlingen, ej *ackompanjera*; känner han sig som ackompanjator, så kan församlingen lätt råka ut på långsläpighetens gungfly, varur hon ej får det lätt att taga sig upp.

Om organisten ej kan få församlingen med, utan denna går sin egen underliga väg, så kan han hjälpa upp det hela genom att vid behov släppa upp alla understämmorna och sålunda i viss mån spela något staccato; då följer församlingen snart med. I detta sammanhang må det kända faktum framhåvas, att en församling ej blir en god psalmsjungande menighet genom enbart orgelns ledning, därtill tarvas god föresjungning.

Liturgens uppgift är ingalunda lätt och bör ej heller fattas lätt.

Det händer understundom, att präster ej kunna mer än *en* serie

av mässan och sålunda alltid sjunga samma Gloria t. ex., ett förhållande som icke kan kallas riktigt; bekvämlighetshänsyn får ej förorsaka att repertoiren blir så liten. Har prästen sångröst och litet musik i sig, så må han göra sig det besväret att öva in några alternativ. Fullkomligt orätt är att vilja transponera upp mässa så *högt*, att församlingen ej kan orka med i svaren; sådant händer ej så sällan gamla studenttenorer; i *detta* fall bör organisten bestämt och varsamt säga ifrån. Ett rätt vanligt fel är att mässa för långsamt eller att omotiverat hålla ut höjdtöner. — Ännu ha vi ej kommit så långt, att alla röstbegåvade präster äro utbildade sångare, men så mycket kunna de dock, att de ej böra andas på felaktiga ställen och att de böra försöka sjunga rent. Det *sentimentala* sjungandet bör om möjligt undvikas.

Under detta mitt anförande har ofta förekommit ordet stämning, och ehuru jag väl vet, att mången ej är benägen att gilla den åsikten, att en högmässogudstjänst måste hava en viss stämning, så kan jag dock ej underlåta säga, att det momentet ej bör underskattas. Gudstjänsten får ej bliva orolig på något sätt, den bör hållas i en enhetlig stil och föras fram, även i vad det avser det musikaliska kyrkligt värdigt och sant konstnärligt. Vad vi inom tempelmurarna känna strömma mot oss skall stämma oss till ro och skilja oss från yttervärlden. Både präster och kyrkomusiker böra veta, att de *båda* göra gudstjänsten till vad den är. Det musikaliska spelar därvid en större roll, än vad i allmänhet många hålla före.

Svante Sjöberg.

Den tilltänkta handboksrevisionen.

Årets kyrkomöte hade åtskilligt att beställa med liturgiska frågor. En hel del förslag hade framlagts motionsvis. Men de ledde icke till något resultat, i varje fall icke omedelbart. Kyrkomötets behandling av de liturgiska frågorna var dock icke rent negativ. Det uttalade sig för en allmän varsam handboksrevision — därvid då också de vid kyrkomötet framburna och diskuterade förslagen borde vederbörligen beaktas.

För min del ställer jag mig tämligen skeptisk i fråga om fördelen av detta beslut. Dels kan det ju onekligen tyckas att åtminstone somliga de föreliggande revisionsförslagen — t. ex. förslaget om ändring av dopformuläret — varit så pass omsorgsfullt förberedda och dessutom i så hög grad påkallade, att ett positivt beslut icke skulle behövt ligga utanför möjligheternas gränser. Och dels kan man nog överhuvudtaget ha skäl att känna sig tveksam rörande strävandet att söka bringa alla revisionsförslag ur världen genom en allmän, »slutlig» handboksrevision. Den som skriver dessa rader har redan för flere år sedan hävdadt, att det just icke är någon stor sannolikhet för att ett dylikt försök skall lyckas. År 1917 fingo vi en nyreviderad kyrkohandbok. Men detta hindrade icke, att det vid de följande kyrkomötena förekom en aldrig sinande ström av motioner i handboksärenden, flera väl än någonsin förut. Jag förstår mer än väl, att man kan tycka det vara besvärligt med nya handböcker gång efter annan och att man kan önska stabilitet. Men jag betvivlar möjligheten av att — utan skada för det kyrkliga livet — åstadkomma en för flera decennier framåt

fastlåst kyrkohandbok. Vi leva uppenbarligen sedan ett trettiotal år tillbaka i en period av liturgisk omdaning och denna omdaning hänger samman med ökad kyrklig livaktighet. Det är naturligt, ja, en inre nödvändighet att denna ökade livaktighet med växande sinne för gudstjänstlivet och dess former skall söka sig fram till liturgiska uttryck. Men lika uppenbart är att ett dylikt arbete icke gärna låter sig forceras och bringas till avslutning med ett enda slag.

Då nu emellertid kyrkomötet uttalat sig för en varsam revision, må man uttala den önskan, att den påtänkta revisionen verkligen kommer tillstånd samt att arbetet måtte anförtros åt män som på allvar önska att utträtta något i saken. Härtill skall jag för tillfället endast lägga ännu ett önskemål, vilket har särskild hemort i denna tidskrifts spalter, nämligen det att de kyrkomusikaliska synpunkterna måtte bli förträdde och komma till sin rätt vid handboksarbetet. Det hämnar sig alltid, när dessa synpunkter komma till korta — psalmboksfrågan är ett talande exempel. Handboken har ju livlig förbindelse med det kyrkomusikaliska. Jag skall här blott nämna ett par punkter, som i sammanhang med den tilltänkta handboksrevisionen torde böra beaktas. En sådan är litanian. Det får väl anses såsom något högeligen önskvärt, att denna gamla kyrkobön, som onekligen lidit av den föregående revisionen, blir föremål för en restaurerande överarbetning. En annan sak: det är önskvärt att otte- och aftonsånger understundom få utbytas mot mera liturgiskt-musikaliskt lagda matutiner och vesprar. Det sker ju också icke så sällan i

våra kyrkor. Men vore icke denna praxis förtjänt av att nu fastare infogas inom kyrkohandbokens ram? Detta är endast ett par exempel.

Men redan de torde visa vikten av att de kyrkomusikaliska synpunkterna vinna tillbörligt beaktande vid en förestående handboksrevision.

Gustaf Aulén.

Liturgisk-kyrkomusikaliska strävanden i nutidens västerländska kristenhet.¹

Den romersk-katolska kyrkan.

I.

(Föredrag vid K. S. V:s liturgisk-kyrkomusikaliska kurs i Linköping den 28—30 juli 1924).

De senaste årtiondenas strävanden i liturgiskt och kyrkomusikaliskt hänseende inom den romerska kyrkan skulle vara ämnet för mitt föredrag. Från början vill jag då framhålla, att ett så oerhört vidlyftigt ämne naturligtvis blott ytterst kortfattat kan vidröras inom den kort tillmätta tiden av en timma. Det är därför ingalunda min avsikt att ens tillnärmelsevis eftersträva något slags fullständighet i uppräknandet av de många skiftande, icke sällan varandra korsande strömningar som röra sig inom den romerska kyrkan i dessa hänseenden. Utan meningen är att vi i stället skulle koncentrera oss omkring de stora, bärande tankarna i nutidens liturgisk-musikaliska utveckling. Vi föras därigenom vida bättre in i den romerska liturgiens anda. Vi få se det yppersta, som den romerska kyrkan för närvarande har att bjuda, det fördömliga; det som vi själva framför allt ha att lära av.

Innan vi övergå till vårt egentliga ämne, vill jag blott erinra om att kulten inom den romerska kyrkan spelar en långt mera framskjuten roll än inom den evangeliska. Roms kyrka är en kult-kyrka. Roms fromhetstyp är kultfromhetens. Kulten i dess olika former spelar för den fromme genomsnittskatoliken en roll så stor att vi protestanter knappast kunna göra oss en föreställning därom. Utan förbindelse med sin kyrkas kult känner han sig som israeliterna i Babel, när de hängde sina harpor på pilträden och gräto. Kulten är, andligen talat, den fasta marken under hans fötter.

Under sådana förhållanden har man anledning antaga att inom denna kyrka kyrkligt uppsving och liturgisk livaktighet på det närmaste sammanhånga. Roms under det senaste halvsekleet oerhört stegrade självmedvetande bör därför kunna avläsas också på det liturgiska området.

¹ Det är meningen att senare artiklar av skilda författare skola behandla: Tysklands evangeliska kyrka, Englands kyrka, Nordens kyrkor.

Gudstjänstlivet har ock såsom en av de mäktigaste faktorerna i kyrkans liv av de maktägande i högsta grad omhuldats. Det är att beklaga att icke blott dess högsta yttningar utan ock många till den lägre religionens värld hörande företeelser gynnats av intresse från kyrkans spetsar.

Också musiken spelar en förnämligare roll inom den romerska kyrkan än inom någon annan. Den är en nödvändig beståndsdel i den katolska gudstjänsten. Detta är utan tvivel beroende på historiska grunder men ock ej minst på den omständigheten att den katolska gudstjänsten i så utomordentligt hög grad vädjar till de frommas känsloliv. Vi evangeliska kristna kunna mycket väl tänka oss en högtidlig gudstjänst utan att ett enda ord därvid sjunges. I den romerska kyrkan är förhållandet ett annat. Utan all annan konst kan kyrkan möjligen reda sig, men icke utan musiken. Man torde kunna tänka sig t. ex. en fältgudstjänst ute i det fria med blott ett litet portativt altare. Men de föreskrivna delarna av mässan måste dock utföras sjungande¹.

Liksom vi finna ett större intresse för det liturgiska inom Roms kyrka än inom den övriga västerländska kristenheten, så ha vi därför anledning att vänta ett större intresse också för kyrkomusiken.

Den romerska kyrkans kända uppsving under det senaste halvsekle, har, som redan blivit antytt, motsvarats av ett utomordentligt livaktigt arbete på de liturgiska och kyrkomusikaliska områdena. Detta är naturligtvis ingen enhetlig företeelse. Men vi kunna på vartdera området dock finna en sammanfattande bärande synpunkt från vil-

ken vi åtminstone kunna få något grepp om det väsentligaste i de strävanden som burit arbetet.

Vi skulle möjligen kunna i slagordets form återge de båda stora, här åsyftade tankarna sålunda: liturgien åt folket och: gregorianskt.

Vi vända oss först till det liturgiska området. Liturgien åt folket! Så enkelt detta än kan låta så är det dock faktiskt den bärande tanken i hela den katolska kyrkans liturgiska arbete. Jag är glad att i detta sammanhang kunna citera ett yttrande av en katolsk författare, jesuiten Kramp: De nuvarande liturgiska strävandenas mål är »att föra in till förståelse av liturgien och in i dess fromhetsideal»².

Till förklaring härav må erinras om att den romerska kyrkans strävanden på här ifrågavarande område måste te sig ganska olika de evangeliska kyrkornas. Detta faller lätt i ögonen om man betänker den faktiska utvecklingen inom de olika samfunden. Den romerska kyrkans liturgi är s. a. s. en fast storhet. Den kan reformeras såsom senast Pius X visat. Men reformerna röra alltid gärna jämförelsevis oväsentliga ting, åtminstone från evangelisk synpunkt sett. Det är icke fråga om att skapa nya uttryck för den gudstjänstliga gemenskapen mellan Gud och människor. Kyrkans av ålder nyttjade former äro så heliga att de äro så gott som oantastbara. Mässkanon t. ex. befinner sig snart sagt ord för ord i samma skick som för 1,000 år sedan. Härtill bidrager naturligen ock den omständigheten att kyrkans språk är ett utanför hennes murar dött språk. De av språkets utveckling betingade förändringarna äro därför för henne okända. Hen-

¹ Jfr. Wagner, Einführung in die katholische Kirchenmusik, s. 6.

² Cit. efter Jahrbuch für Liturgiewissenschaft I, s. 207.

nes reformer måste därför stanna vid små, för ett ovant öga ofta icke märkbara, detaljförbättringar.

Inom de evangeliska kyrkorna är förhållandet ett annat. De känna inga så sacrosanta former att inför dem all kritik och all förbättringslust tysta böja sig. Man må döma härom huru man vill. Saken går dock ej att förneka. Från vår egen kyrka kunna vi ju såsom exempel framhålla att icke ens nattvardens instiftelseord fått vara orörda. Det hör till sällsyntheterna att traditionen, såsom skett i den Nya kyrkobibeln med Fader vår, mot andra intressen fått bevara ett liturgiskt moment orört, eller att texten i ett liturgiskt moment av traditionen fått bevaras från att ändras till överensstämmelse med kyrkobibeln, såsom skett i Gloria. Och vår svenska kyrka är dock i detta hänseende en av de lyckligast lottade. Hos oss är det dock åtskilligt som lägger band på förbättringslusten. Ett verkligen beklämnande intryck gör däremot den tyska evangeliska kristenhetens liturgiska arbete under dessa sista åren. Vördnaden för hävdvunna former är där stadd i upplösning. Snart sagt vem som helst menar sig vara kompetent att »aus der Tiefe des Bewusstseins» utan hänsyn till tradition skapa nya liturgiska former.

Härav blir följden att det evangeliska intresset till väsentlig del upptages av att skapa nya former eller på ett vida grundligare sätt än i romerska kyrkan förbättra och fördjupa de gamla. Hur det liturgiska arbetet kommer att verka i församlingen; hur liturgien överhuvud skall bli folkets egendom, bli ofta sekundära frågor, för vilka intresset blott alltför ofta icke räcker till.

Den romerska kyrkan däremot vet vad hon äger i sina fasta litur-

giska former. Hon känner sin rikedom. Och hennes arbete är, när det är som bäst, att göra dessa utomordentliga rikedomar fruktbärande i församllingslivet. Det är därför utan tvivel ett tecken på att livet för närvarande pulserar ovanligt kraftigt inom Roms kyrka att hon med en utomordentlig energi arbetar på att göra liturgien till folkets, särskilt de bildades, egendom och kraftkälla för det religiösa livet.

Så ock några ord till belysning av slagordet gregorianskt. Också här vill jag börja med att anföra en katolsk författares ord, nämligen C. Krieg, i »Kultur der Gegenwart»: »En livaktig rörelse arbetar sedan fyra årtionden (1909) på förbättrandet av den liturgiska sången. Man ville rena kyrkosången från tillsatser av världslig musik och tillförsäkra den gregorianska koralen dess gamla herravälde.» (Kult. d. Geg. I, IV, 2, s. 120).

Detta framhävande av det gregorianska är det ojämeförlligt intressantaste och betydelsefullaste inom den sista tidens katolska kyrkomusik.

Den romerska liturgien är tillbedjan och tillbedjans musikaliska form är framför allt den gregorianska koralen. Ingen annan musik kan därför i betydelse tävla med den. Ingenting är viktigare än att den återställs från de föroreningar som sedan länge vanprytt densamma och om vilka vi sedermera skola tala samt att den åter blir folkets egendom, sedan den under århundraden varit föraktad och oförstadd, varom ock mera framdeles.

Den gregorianska rörelsens betydelse för kyrkan kan knappast överskattas, allra helst som denna rörelse samtidigt arbetat också för all annan kyrkomusiks höjande.

Försöka vi att analysera de drivande krafterna vid denna liturgi-

ska och musikaliska renässansrörelse finna vi genast det icke sällsynta förhållandet att vetenskapen verkat befruktande på det praktiska arbetet. Ett utomordentligt vetenskapligt, historiskt intresse har varit tillfinnandes, som åstadkommit storverk och varit en faktor av utomordentlig betydelse. Utan det senaste halvseklets intensiva vetenskapliga arbete på det liturgiska och musikaliska området hade de yppersta resultaten av förnyelsearbetet varit omöjliga.

Hand i hand med detta intresse har gått det rent estetiska. Med den växande historiska förståelsen för kyrkans säregna skatter, har ock förståelsen för dessas utomordentliga och i sitt slag enastående, ja, oupphinneliga skönhet vaknat¹.

Det torde vidare ej vara oriktigt att bakom de åsyftade rörelserna söka kyrkopolitiska faktorer. Med hänsyn till den förut antydda stora roll, som kulten spelar inom den romerska kyrkan, få vi icke förundra oss över om de maktägande förstått och sökt utnyttja de krafter som gudstjänstlivets förnyelse måste tillföra kyrkan.

Till sist må vi, såsom den betydelsefullaste faktorn, den utan vilken rörelsen aldrig blivit vad den blivit, nämna det religiösa inslaget. Utan att detta hade varit det djupast bärande, hade rörelsen på sin

höjd blivit en drivhusplanta, som med konstlade medel visserligen kunnat drivas till en viss utveckling men som saknat den friska växtkraften. Den djupa religiositeten bakom det hela är omisskännelig. Betecknande är vad som av ett ögonvittne berättas om en av den musikaliska rörelsens förelöpare (Proske), att han stundom knäböjande kopierade de gamla handskrifterna².

Naturligtvis få icke dessa olika faktorer tänkas isolerade. Tvärtom. De ha i verkligheten sammangjutits inom de drivande personligheterna. Dessa hava varit religiösa personligheter, som på en gång varit vetenskapsmän, musiker av facket, estetikere och män med praktisk blick för kyrkans behov.

Bärarna av denna rörelse äro givetvis att finna inom vitt skilda läger. Skall en hedersplats likväl lämnas åt någon grupp så är det åt benediktinermunkarna såväl i Tyskland som framför allt i Frankrike. Det är nog icke någon överdrift att säga att själen i den liturgisk-musikaliska restaurationsrörelsen varit benediktinerna. Deras allt sedan medeltiden kända intresse för gudstjänstliv och kyrkomusik har återhaft en av sina stora tider. Som så många gånger förr under sin nära femtonhundraåriga historia ha de åter gjort kyrkan en oskattbar tjänst. (Forts. i nästa nummer.)

Knut Peters.

¹ Ett ex.: Under Urban VIII (1623—1644) undergingo Breviariets hymner en ganska genomgripande revision. Det »barbariska» medeltidslatinet skulle förvandlas till »klassiskt». Hur man nu bedömer denna »förbättring» framgår av följande citat: »Man ist längst übereingekommen, dass jene prosodischen »Verbesserungen» keine sind, dass ein Vers von Ambrosius oder dem grossen Gregor mit beliebig vielen prosodischen Verstössen unvergleichlich wertvoller ist als der glättteste Dimeter eines römischen Hofhumanisten aus dem 16. oder 17. Jahrhundert». (H. Rosenberg, Die Hymnen des Breviers, s. 199).

² Kienle, Mass und Milde in kirchenmusikalischen Dingen, s. 3.

Ur dagspressen.

Den stigande förståelsen för och det växande kravet på värdig kyrkomusik får ett pregnant uttryck i ett uttalande som signaturen J. J—n (kompositören Josef Jonsson) gjort i den soc. dem. tidningen Östergötlands Folkblad i anledning av att vid Linköpings stifts kyrkosångsförbunds årshögtid i Norrköping 13—15 november av förbundets Norrköpingsavdelning utfördes de två första kantaterna i Bachs juloratorium. Vi citera ur hans recension:

Man kan, glädjande nog, konstatera, att i den mån intresset för religiös sång förstärkes och fördjupas, kommer ett stort namn mer och mer i förgrunden: J. S. Bach. Och med all rätt. Det säges att katolska kyrkan har övertaget beträffande den musikaliska sidan i sin gudstjänst, men detta är endast delvis sant, ty om den protestantiska kyrkans män inte varit nästan rädda för musikens makt över själarna, skulle vi även med tillvaratagande av protestantismens

musikaliska skatter kunna skapa fram en kyrkomusikens uppräckning och pånyttfödelse. Vissa tecken tyda dock på att man även i kyrkomusikaliska kretsar förstått att det inte i längden går att använda vad som helst till musikalisk spis för dem som i begreppet *andlig musik* fordra sådan i djupaste bemärkelse.

Ett sådant tecken är just den pågående kyrkosångshögtiden och fredagens konsert med två delar av Bachs *juloratorium* på programmet tänder förhoppningar om ett musikaliskt uppvaknande i kyrkokretsar. Resultatet var uppmuntrande, både för medverkande och åhörare. En större kör — cirka 100 personer — under musikdirektör Harald Cederwalls skickliga ledning utförde på ett utmärkt sätt de mången gång krävande körpartierna, av vilka särskilt må framhållas de gripande koralerna. Samjungningen var i allo förträfflig och ingenstädes, ej ens i sopranernas höga lägen, förmärktes någon ansträngning.

Från stiftén.

Ärkestiftet. Uppsala: Vid ärkestiftets 4:e kyrkosångshögtid 30 okt.—1 nov. framförde pastor Georg Kempff (Sandviken) å Hel. Trefaldighetskyrkans orgel vid orgelstund den 30 okt. av Joh. Seb. Bach: Vår Gud är oss en väldig borg; Treenighetsfugan (ESS); Sonat (d: Andante, Adagio molto, Vivace) och »Inför din tron jag träder snart». — Av R. Schumann: Fuga nr 1 över B.-A.-C.-H. — Av Fr. Liszt: Fantasi över: Ad nos ad saluterem undam samt av J. Brahms: O, värld jag måst' dig lämna. — Vid stiftskörens hymnkonsert i Domkyrkan d. 31, uppställd efter kyrkoåret, utfördes av klassisk musik: bl. a. Palestrina: O gode Jesu och Varför larma hedningarna; Crüger-Bach: Jesu, nådens källa. — Av modern svensk: Oskar Blom: Hell, Maria, full med nåd; Harald Fryklöf: Helige Ande samt I. Widéen: Dig vare lov och pris, o Krist. Domkyrkoorganist O. Ullman spelade J. S. Bach: Toccata och Fuga (d.) — Stiftskören räknade omkring 400 röster. — Söndagen den 1 nov. framfördes i Domkyrkan av en mindre kör A. Dvorák: Stabat Mater med Fru Ebba Nyström-Strandberg, Fröken Lisa Tirén, och herrarna Einar Ralf och John Johansson som solister samt orkesterackompanjemang av Uppsala Musikerförbund. Diri-

gent vid båda konserterna var kyrkosångsförbundets dirigent, domkyrkokantor H. Colléen.

Linköpings stift. Norrköping: Stiftets kyrkosångsförbunds 3:e högtid avhölls den 13—15 november. Inleddes i S:t Olai kyrka med J. S. Bachs Juloratorium (1:o och 2:o kantaterna) samt förbundets Norrköpingsavdelning (ca 100 röster) under ledning av musikdirektör H. Cederwall. Solister voro Fruarna E. Ramsten (sopran) och Käthe Bernstein-Sundström (alt); herrarna Martin Gustafson (tenor) och Efr. Cewe (bas). Orkestern ersattes av piano (fröken A. Erikson) och orgel (herr E. Svensson). — Lördagens kyrkosångsafton upptog advents- och julsånger (bl. a. av Prætorius och J. S. Bach) samt gregoriansk vesper. — Den 15 nov. utförde stiftskören (omkring 300 röster) under ledning av komminister A. Adell och musikdirektör H. Cederwall ett kyrkokonsertsprogram (bl. a.: Påsksequensen, J. Pachelbel: Sjungen vår Gud; I. Widéen: Dig vare lov och pris, o Krist; O. Olsson: En stjärna gick på himlen fram och Nu dig tackar allt mitt hjärta; samt Blom: Hur ljuvlig är din boning). (Medd.: A. Adell).

Skara stift. *Borås: Gustaf-Adolfskyrkan:* Sönd. 27 sept. Musikgudstjänst med koralkantat av Max Reger (Bliv, o Jesu, ståds hos mig.) för soli, kör, soloviolin och orgel. — Körsånger a capella ur Birgittin-ritualen och altartjänst. Medverkande: Gustaf-Adolfskyrkans kör; fröken G. Eriksson (sopran) kantor H. Andersson (tenor). Dirigent: Musikdirektör H. Weman. — Den 12 dec. Bach-konsert: koralkantaten: Hur skön går morgonstjärnan fram (soli, kör, orkester med orgel). Solist: Fröken Wilma Skog. Dirigent: H. Weman. — *Caroli kyrka:* 6 nov. Gustav-Adolfs fest. Medverkande: kyrkören under ledning av Direktör V. E. Lundquist, Borås allm. sångförening (under Herr S. Sandbergs ledning) och regementsmusikkåren med orgel. (Medd.: H. Weman).

Strängnäs stift. *Strängnäs:* Allhelgonadagen utförde Olaus-Petrikyrkans (i Örebro) motettkör under ledning av direktör A. Andréén i domkyrkan: Martin Luther — Guds man (historiskt-kyrkligt festspel: text av J. A. Eklund — musiken sammanställd och komponerad av J. Morén, R. Norén och O. Blom). Som recitator medverkade pastor G. Hultgren, som solister: fröken J. Tideström och herr G. Jansson. Vid orgeln musikdirektör J. Engstrand. Cirka 700 åhörare närvarande. — Festspelet framfördes samma dags afton i Eskilstuna inför c:a 300 åhörare. Vid orgeln medverkade här direktör J. Norrman. (Medd.: A. Andréén).

Stockholm. Oskarskyrkan har fortsatt sina motettaftnar (ledare: kyrkans

organist och kantor Dr. P. Vretblad och Direktör O. Sandberg). En första motettafton omfattade äldre och nyare spanska komponisters verk — en andra tyska (såväl klassiska som nyare). Därjämte har Dr. Vretblad givit en egen orgelkonsert biträdd av sin maka, violinisten Fru K. Vretblad och sångaren arkitekten H. Falkman. Därvid utförde Dr. V. bl. a. koralfantasien i E-dur av Cesar Franck (bl. hans efterlämnade verk).

Engelbrektskyrkans musikgudstjänster (ledare: musikdirektörerna O. Lindberg och D. Ahlén) ha samlat stora åhörarskaror. Bl. de betydande verk som i höst framförts märkes: Bachs kantater: »Gott der Herr ist Sonn' und Schild» (Herren Gud är sol och sköld) samt första kören av »Freue dich, erlöste Schar» (»Fröjda dig, du återlösta skara»). Utfördes vid den musikgudstjänst, som anordnades d. 25 aug. i samband med ekumeniska mötet. Vid allhelgonatid utfördes liksom föregående år Bachs kantat: Actus tragicus (Se Guds tid är för oss den bästa tid).

Tacksägelsedagens musikgudstjänst upptog kompositioner av Otto Olsson nämligen: Marias lovsång (för bl. kör med solo och orgel); Fantasi och fuga för orgel (frygisk över koralen: Dig vare lov och pris o Krist,) och Te Deum (för 4- till 8-stämmig kör, stråkorkester, harpa och orgel). Särdeles i det sista numrets 8-stämmiga Miserere visade sig kören besitta en hög grad av klangskönhet.

(Medd. O. Olsson).

Meddelanden.

Nya kompositioner. Vid installationen av Engelbrekts församlings nyvalde kyrkoherde, Johannes Lindgren, framfördes en för tillfället komponerad kantat av kyrkans organist, Oskar Lindberg. Samme kompositör har även komponerat en kantat till invigningen av den svenska kyrkan i Oslo som beräknas äga rum den 20 dec. d. å.

Ny orgel invigdes d. 29 nov. i den nybyggda Missionskyrkan Valhalla i Stockholm. Orgeln är byggd av firman E. A. Setterquist & Son, Örebro och omfattar 20 stämmor. Den erhöi vid avsyningen

och provspelningen av besiktningsmannen, direktör O. Olsson lovord för gediget utförande och ädel intonation.

Handboksrevisionen. I presslägningsstunden ingår meddelande att ecklesiastikministern i anledning av kyrkomötets skrivelse som sakkunnige att biträda vid utarbetande av förslag till varsamst reviderad kyrkohandbok tillkallat ärkebiskop Söderblom (ordf.), biskoparna Danell i Skara och Rodhe i Lund, pastor primarius Widner i Stockholm och kyrkoherde Stadener i Lund. Som sekreterare har tillkallats docent G. Lindberg, Uppsala.

Från tidskrifterna.

Kyrkosångsförbundet. (Utg.: Pastor A. Stjernholm, Vadstena, årg. 1).

N:r 4. Kyrkomötesmotionen i kantorsfrågan och Kyrkosångsförbundens opinionsyttring däri. — 40 koralförspel utgivna av Årkestiftets organistförening I (F. M. Allard). — Sveriges kyrkosångsförbund. (A. Adell) — Kyrkosångsmötet i Wingåker — Katrineholm nov 1925. (P. H. Ydström).

Orfeus: (tidskrift för litteratur, musik, teater: Utgivare O. Rabenius).

N:r 7: november: Två porträtt från vår storhetstid (V. Nordensvan). Sven Lange (Qvidam Qvidamson). En högtressant Wagnerbok (G. Jeansson). Eleonora Duse (A. Wall). I konsertsalen, Oberon, Pirandello (O. R—s.).

Monatschrift für Gottesdienst und kirchliche Kunst (utg.: Prof. J. Smend, Stuttgart, 30 årg.).

N:r 10/11: Varför fattas oss nya kyrkosånger? (W. Gizewski). — Den tjänande konstnären (W. Præsent). — Kyrkomusikalisk krönika (prof. Karl Schmidt). — Den sjungande församlingen i Usambara (N. Rösler). — Kult och konst (Geh.

Kirchenrat Rosenkranz). — Om den tyska enhetssångboken (Karl Röhrig) m. m. (Musikbilaga: Fröjden er, I kristna alla, mel.: A. Hammerschmidt. För 4-st. bl. kör av K. Thomas).

Zeitschrift für evangelische Kirchenmusik (utg. Organist Carl Böhm, Nürnberg och Pastor Wilhelm Herold, Eichstätt).

N:r 10: (1. Bach-nummer). J. S. Bachs Personlighet (E. Segnitz). — Koralförspelets historia (A. Scheide-Gotha). — J. S. Bach och Mühlhausen (W. Heilmann). — J. S. Bachs själ i hans orgelstycken (A. Scheide-Gotha). — Om Bachsjungandet (R. Hanæke-Pirna). — Förslag till disposition av en liten »Bach»orgel (H. Löffler). — Kontrapunktstudie (F. Schmidt-Riga) — m. m. Musikbilaga: 2 koraler av Bach: Liebster Gott, wann ich werd' sterben. Mel. av D. Vetter (ur Kantat n:r 8) och Ach lieben Christen, seid getrost mel. av J. Klug). — N:r 11. Om musikern Martin Luther. — Om gregoriansk koral (Julio Goslar). — Vår sångboks 70-årsjubileum (W. Herold). — Organistsammanträdet i Hamburg-Lübeck. (R. Volkmann).

Böcker och musikalier.

I.

På Almqvists och Wicksells förlag:

Gustaf Lindberg: Die schwedischen Missalien des Mittelalters I (1924, 440 sid. Pris 10:—).

På Diakonistyrelsens förlag:

E. Rodhe: Svenskt Gudstjänstliv (1923, 513 sid. Pris 12:50).

Henning Wijmark: Samuel Ödman (1924, 368 sid. Pris 10:—).

Paul Nilsson: Den heliga sången (1925, 88 sid. Pris 1:50).

På J. A. Lindblads förlag:

Gunnar Norlén: Den moderna orkestern (En handledning i instrumentkännedom. Pris 1:25).

C. F. Hennerberg och P. Norlind: Handbok om orgeln: I Orgelns byggnad och vård (Pris 2:50). II. Orgelns allmänna historia. (Pris 2:—).

På C. W. K. Gleerups förlag:

En liten bönbok, tillägnad dem som i Sveriges kyrka skola förrätta prästerlig tjänst inför Gud. Sammanställd av A.

Adell och K. Peters (1925; 32 sid. Pris 1 kr.

II.

På Diakonistyrelsens förlag:

J. Morén: Motetter och hymner (1924; 47 sid. Pris 3:—).

Årkestiftets organistförening: Fyrtio koralförspel I (1925; 48 s. Pris 2:25).

Vesperale för svenska kyrkan (1925; 77 sid. Pris hft 8:—, klb. 8 o. 10:—, chagrinb. 16:—).

Psalterium, tillägg till Vesperale för svenska kyrkan (1925; 94 sid.; tvärformat. Pris hft 6:—; klotb. 10:—; chagrinb. 19:—).

På J. A. Lindblads förlag:

J. Eriksson: Bröllopsmarsch (för orgel. Pris 1:80).

Daniel Rudin: Tjugo preludier på koralmotiv. (Pris 1:25).

På Elkan och Schildknechts förlag:

F. M. Allard: En stjärna skall uppgå (sång för piano. 1924; 4 sid. Pris 1:50).

Evangelisk Tidegård.

Material för liturgiska andaktsstunder i enlighet med svensk sed under reformationstiden med historisk inledning och anvisningar om utförandet.

Pris kr. 1:25 (10 ex. å 1:15; 25 ex. å 1 kr.)

Rekvireras från utgivarna:

A. ADELL, Stjärnorp o. K. PETERS, Hästholmen.

PÅ C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG, LUND.

F. BROCKES:

Gajus från Derbe.

Pauli följeslagare. Livsbild från apostoliska tiden.

Pris 6:75. Inb. 10:—.

»Det är med en rätt underlig känsla man gör bekantskap med detta arbete, ett av de egendomligaste man gärna kan lära känna. Det är nämligen ingenting mer eller mindre än en religiös roman. Boken är skriven med verklig talang, med historisk pålitlighet och i kristlig anda. Den ger en trogen tidsbild av den kristna församlingen vid mitten av första århundradet och framställningen är ovanligt fängslande, varför intresset hålles vid makt från början till slutet. Mycket som förut förefallit vara dunkelt, blir här klart, och det värdefullaste av allt synes oss vara, att här föreligger en så vitt möjligt trogen bild av den äldsta kristna kyrkans liv.»

M. W. i Göteborgs Morgonpost.

F. BROCKES:

Världens herrar.

Inb. 7:75.

»Är den bästa och mest storslagna framställning över de sista tingen, som jag läst. Boken är skriven som en spännande roman i tre avdelningar, med härliga naturskildringar, ypperliga karaktärsteckningar och gripande scener.»

Oscar Haglund i Sv. Morgonbladet.

»Boken är skriven under en djup kristlig känsla med stor talang och utövar ett sunt och gott inflytande på läsaren, inom den religiösa berättelsens eller diktningens litteratur intager denna bok otvivelaktigt en av de förnämsta platserna.»

Veckoposten.

PÅ C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG, LUND.

GOTTFRID BILLING:

Betraktelser för var dag i året.

Inb. 6 kr.

»Som sammanfattande omdöme skulle jag vilja säga, att man svårligen kan tänka sig en bok av detta slag *mer tankediger* än den biskop B. här givit oss.» J. K—r i *Svensk Kyrkotidning*.

»Dessa betraktelsers koncentrerade fromhet, grundliga bibliskhet, moderna ortodoxi, försynta form, samt deras enkelt trohjärtade och träffande folklighet skola säkert bereda dem de vägar till välsignat bruk vid husandakt, som de förtjäna.» O. L.—n i *Kristend. o. vår tid*.

Ett år. Korta betraktelser för var dag.

Inb. 5 kr.

»Biskop Billings glänsande stilistiska förmåga gör sig gällande på varje rad. Framställningssättet är klart, koncist och fritt från all utsmyckning. En andlig skattkammare av högsta värde bjudes här vårt svenska folk.» R. A i *Sv. Morgonbladet*.

»Det förefaller som om förfs kända stilistiska mästerskap här skulle nått sin höjdpunkt. Varje betraktelse är i sin helgjutenhets såsom ett konstverk, präglad av klarhet och kraft.»

G. E—m i *Svensk Kyrkotidning*.

En årgång högmässopredikningar

av N. J. O. H. LINDSTRÖM. Inb. 10 kr.

»Allt vad man önskar finna hos en predikant är här på ett harmoniskt sätt förenat i hjärtats värme och tankens klarhet, lärdom och enkelhet, djup och vältalighet.» Nils Algård i *Sv. Dagbl.*

En lärobok för konfirmandundervisningen.

För nattvardsbarn av GOTTFRID BILLING.

I starkt pappomslag 35 öre.

»En sådan bok har många försökt sig på, men ingen har i så hög grad lyckats härmed som biskop B. Utom Luthers lilla katekes ger hans bok en *minimikurs för nattvardsskolan*, vittnande om den erkänt framstående kateketens förmåga att i en klar och koncentrerad form bjuda det nödvändigaste.» I. R. i *Göteborgs Stiftstidn.*

»Tydligtvis kommer biskop Billings lilla bok att ådraga sig största intresset och med all säkerhet bliva flitigt använd vid konfirmandundervisningen. Hela framställningen är synnerligen koncisk, enkel och äskädlig.» Folkskolans Vän.

»Klarhet och reda, en enkel och bekännelsetrogen framställning utmärker denna lärobok. Han ger också synnerligen goda och passande hänvisningar till bibeln och vår psalmbok.» Nils Lindholm i *Västgötaposten*.